

SVJETSKI EKONOMSKI RAZVOJ

WORLD ECONOMIC DEVELOPMENT

Sadik Bahtić

Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju, Univerzitet u Travniku, BiH

Emir Hujdurović

Fakultet za trgovinu i bankarstvo, Alfa Univerzitet, Beograd

Fuad Bajraktarević

Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju, Univerzitet u Travniku, BiH

SAŽETAK

Savremeni svjetski ekonomski razvoj se odvija u eri globalizacije i otvorenog tržišta, privatizacije svojine, mikro i makro ekonomske stabilizacije, koja uključuje značajnu ulogu države u privrednom životu. Svijet se nalazi u velikim i brzim promjenama, što otvara polje novih refleksija i pogleda. Nastala je nova ekonomija, era globalizacije, koja modificira odnose u vremenu, prostoru, društvu i već je uzrokovala duboke promjene geopolitičkih i geoekonomskih odnosa. Očekivanja od te nove ekonomije su: brz rast, povratak pune zaposlenosti, pojava novih proizvoda i usluga, odsutnost inflacije i čvrsta monetarna politika. Gotovo svi problemi koji imaju svjetsku dimenziju postali su globalni, a to se posebno odnosi na: finansije i ekonomiku razmjene, okolinu, tehniku, komunikacije, publicitet, kulturu i politiku. Globalizacija je svjetski proces kojeg diktiraju ekonomski moćne države.

Ključne riječi: svjetski ekonomski razvoj, ekonomski razvoj, globalizacija, svjetska privreda.

Key words: world economic development, economic development, globalization, world economy.

ABSTRACT

Modern world economic development takes place in the era of globalization and open markets, privatization of property, micro and macroeconomic stabilization, which includes a significant role of the country in the economic life. The world is located in large and rapid changes which open up the field of new reflections and views. A new economy was created, the era of globalization, which modifies relations in time, space, society and has already caused a profound change in geopolitical and geoeconomic relations. Expectations of this new economy are: rapid growth, a return to full employment, appearance of new products and services, the absence of inflation and strong monetary policy. Almost all of the problems that have a public dimension became global, and this is especially true for: finances and economics trade, environment, technology, communication, publicity, culture and politics. Globalization is a worldwide process that dictate economically powerful states.

UVOD

Najznačajniju karakteristiku dosadašnjeg svjetskog ekonomskog razvoja predstavljaju ogromne razlike između razvijenog i nerazvijenog dijela savremenog svijeta koje se uporno održavaju uprkos naporima samih nerazvijenih zemalja, ali i aktivnostima međunarodnih ekonomskih organizacija i

institucija. Zemlje u svijetu se prema stepenu razvijenosti ekonomije dijele na razvijene, nerazvijene i zemlje u razvoju.

U okviru ovog rada osvrnut ćemo se i na savremeni trend globalizacije, jer u posljednjoj deceniji 20. i početkom 21. stoljeća dolazi do intenzivnih promjena u svjetskoj privredi koje u potpunosti mijenjaju ambijent funkcionisanja nacionalnih ekonomija. U središtu tih promjena jeste upravo proces globalizacije. Globalizacija se najopštije definiše kao integracija nacionalnih ekonomija u jedinstven ekonomski sistem. Odnosno, globalizacija podrazumjeva rušenje barijera u međunarodnim odnosima.

Globalizacija je danas sve i možemo je vidjeti na svakom mjestu: u kući, na radnom mjestu, novinama, robnim kućama, vladinim statistikama, akademskim literaturama itd. Ovaj splet svih odnosa kojima se povezuju brojni sudionici na državnom, regionalnom nivou, pa i civilizacije – u raznim oblastima, vremenima, pri različitim brzinama odvijanja, s tendencijom sveobuhvatnosti, ali i širenja i kod onih procesa koji su već postali globalni – nazivamo globalizacijom. Globalizacija je nastala kao posljedica pobjede kapitalističkog nad socijalističkim sistemom i željom da se do tada podjeljeno svjetsko tržište na socijalističko i kapitalističko, objedini u jedinstveno svjetsko tržište.

Globalizacija dovodi do stvaranja trgovačkih blokova, globalnih firmi i globalne ekonomije. Svijet na taj način

postaje jedinstveni sastav, a svjetsko tržište dostupno svima.

SVJETSKI EKONOMSKI RAZVOJ

Najznačajniju karakteristiku dosadašnjeg svjetskog ekonomskog razvoja predstavljaju ogromne razlike između razvijenog i nerazvijenog dijela savremenog svijeta koje se uporno održavaju uprkos naporima samih nerazvijenih zemalja, ali i aktivnostima međunarodnih ekonomskih organizacija i institucija. Razvijene zemlje u kojima živi oko 16% svjetskog stanovništva raspoložu sa više od 80 % svjetskog dohotka, dok najnerazvijenije zemlje sa preko 40 % svjetskog stanovništva sa svega oko 3% svjetskog dohotka.

Jaz između ovih zemalja ima historijsku prošlost, što pokazuju podaci da se u razvijenom dijelu svijeta do 2000. godine dohodak uvećao za 14, dok u nerazvijenom svijetu samo za 5 puta. Dok je iste godine odnos visine društvenog proizvoda po stanovniku je iznosio 67:1.

Razlozi za to su visoka stopa mortaliteta uz smanjenu stopu mortaliteta; visok udio radne snage angažovane u poljoprivredi, uz nisku produktivnost poljoprivredne proizvodnje; skroman nivo štednje stanovnika; nizan nivo primjenjene tehnologije, i sl.

Kako bi se pronašla najbolja metoda za ublažavanje postojeće situacije, svjetska zajednica je najviše pažnje posvećivala „začaranom krugu siromaštva“.

Slika 1: Začarani krug siromaštva

Prvo se vrši identifikacija potencijala kojima jedna zemlja raspolaže. Uspješnom kombinacijom faktora stvaraju se pretpostavke za veći nivo produktivnosti, a samim tim dolazi i do bolje konkurentnosti na domaćim i stranim tržištima. To predstavlja osnovu za stvaranje relativno visokog dohotka, koji pored zadovoljavanja osnovnih potreba stvara mogućnost štednje tj. akumulacije. Štednja predstavlja osnovni uslov za obezbjeđivanje investicija koje predstavljaju uslov za proces razvoja.

Veći nivo investicija ukazuje na nove tehnologije, čime dolazi do ukupnog razvojnog potencijala, čime se dalje obezbjeđuju resursi i dalje nastavlja krug razvoja na višem nivou razvijenosti.

Klasifikacija zemalja prema Svjetskoj banci vrši se prema dohotku po stanovniku i to na:

1. Zemlje sa niskim dohotkom (manje od 1000 dolara BDP po stanovniku);
2. Zemlje sa nišim srednjim dohotkom (od 1000 do 4000 dolara BDP po stanovniku);
3. Zemlje sa višim srednjim dohotkom (od 4000 do 12000 dolara BDP po stanovniku);
4. Zemlje sa visokim dohotkom (preko 12000 dolara BDP po stanovniku).

Granice dohotka su podložne godišnjim revizijama koje čini Svjetska banka. Dostignut nivo dohotka ne mora nužno da odražava dostignut stepen ekonomskog razvoja što stvara problem pri razvrstavanju zemalja na razvijene i nerazvijene. Prema Svjetskoj banci, grupu razvijenih ekonomija (developed economies) čine sve zemlje sa visokim nivoom dohotka, izuzev Izraela, Kuvajta, Singapura i Ujedinjenih Arapskih Emirata.

Izuzetno je napravljeno po osnovu drugih parametara ekonomskog razvoja koji obuhvataju razvijenost privredne strukture, dostupnost obrazovanja, zdravstvenih usluga i sl.

U grupu zemalja u razvoju (developing economies), Svjetska banka svrstava sve zemlje sa niskim i srednjim dohotkom po stanovniku.

Poseban problem u razvrstavanju zemalja na dvije navedene kategorije (razvijene i zemlje u razvoju) predstavljaju zemlje u tranziciji. Mnoge od njih po nivou dohotka pripadaju zemljama u razvoju, dok njihova privredna struktura više odgovara razvijenim zemljama.

Međunarodni monetarni fond razvrstava zemlje na –napredne ekonomije (advanced economies) i –ekonomije u nastajanju i razvoju (emerging and developing economies). Izraz –emerging economies se odnosi na zemlje koje imaju neke karakteristike razvijenih ekonomija, ali još to nisu po dostignutom nivou dohotka po stanovniku. Prema MMF-u, ovoj grupi pripadaju: Brazil, Argentina, Meksiko, Indija, Kina, Turska, ali i neke tranzicione ekonomije, kao što su Rusija, Bugarska, Rumunija, baltičke zemlje i sl. Za ovu grupu zemalja se u literaturi sreće i naziv –novoindustrijalizovane zemlje.

Ujedinjene nacije sve zemlje svijeta, po ekonomskom kriterijumu, razvrstavaju na razvijene zemlje, zemlje u razvoju i zemlje u tranziciji. Zemlje u tranziciji su: Rusija, Bjelorusija, Ukrajina, Rumunija, Bugarska, Hrvatska, BiH, Crna Gora, Srbija, Makedonija, Albanija, Moldavija, kao i azijske države nastale raspadom SSSR (Kazahstan, Kirgistan, Azerbejdžan, Uzbekistan, Turkmenistan, Tadžikistan, Gruzija i Armenija).

Prema klasifikaciji Svjetske banke, grupu zemalja u razvoju trenutno čini oko 130 zemalja. Radi se o izrazito heterogenoj grupi zemalja, koje se i same međusobno razlikuju u velikoj mjeri prema ekonomskim karakteristikama. Zemlje prelaze iz jedne u drugu kategoriju zemalja u skladu sa dostignutim stepenom razvoja, pa se neke bivše zemlje u razvoju sada svrstavaju u grupu razvijenih zemalja. Primjer takvih zemalja su Južna Koreja i Tajvan, ili uspješne evropske tranzicione ekonomije (Poljska, Češka, Slovačka, Mačarska, Slovenija, Estonija, Litvanija i Latvija).

Tabela 1. Najbogatije i najsiromašnije zemlje u svijetu po kriteriju ukupnog BDP-a za 2008. Prema Svjetskoj banci

Najbogatije zemlje	Najsiromašnije zemlje
1. SAD	1. Kiribati
2. Japan	2. Maršalska ostrva
3. Kina	3. Sao Tome i Principe
4. Njemačka	4. Palau
5. Francuska	5. Mikronezija
6. V. Britanija	6. Tonga
7. Italija	7. Dominika
8. Rusija	8. Gvineja Bisao
9. Španija	9. Timor Leste
10. Brazil	10. Samoa
11. Kanada	11. Komori
12. Indija	12. St Kits i Nevis
13. Meksiko	13. Vanuatu
14. Australija	14. St Vinsent i Grenadir
15. Republika Koreja	15. Grenada
16. Holandija	16. Solomonska ostrva
17. Turska	17. Gambija
18. Poljska	18. Sejšeli
19. Indonezija	19. Liberija
20. Belgija	20. Džibuti
21. Švicarska	21. St Lucija
22. Švedska	22. Gvajana
23. Saudijska Arabija	23. Burundi
24. Norveška	24. Antigva i Barbuda
25. Austrija	25. Maldivi

Posebnu podgrupu zemalja u razvoju čine „zemlje izvoznice nafte“: Venecuela, Ekvador, Iran, Irak, Kuvajt, Libija, Saudijska Arabija, Ujedinjeni Arapski Emirati i dr. Ove zemlje su članice grupe „OPEC“ (Organisation of Petroleum Exporting Countries), koju čini još nekoliko zemalja u razvoju, a koje zajedno imaju oko 80% svjetskih naftnih rezervi i proizvode oko 50% sirove nafte u svijetu. Zbog zasnovanosti njihovih privreda na

proizvodnji i izvozu ovog strateškog proizvoda, njihov ekonomski položaj u svjetskoj privredi se često razlikuje od ostalih zemalja u razvoju, a podložan je fluktuacijama u količini i cijeni nafte na svjetskom tržištu.

GLOBALIZACIJA

„Globalizaciju možemo definisati kao proces ekonomskog, političkog, socijalnog i kulturnog djelovanja na nadnacionalnom nivou, koji na globalnom nivou mijenja ustaljene političke, privredne, socijalne i kulturne odnose. Bitna determinanta ovog procesa je tehnološki razvoj koji omogućava prostorno i vremensko smanjivanje svijeta.– Globalizacija potiče od engleske reči „*the globe*“ što znači Zemlja, zemaljska kugla, okruglo ili loptasto nebesko tijelo, pri čemu globalizacija obuhvata sve društvene procese i odnose koji imaju planetarni karakter, koji se manifestuju u svim aspektima svjetskih zbivanja.

Globalizacija predstavlja povezivanja koja prevazilaze okvire nacionalne države, a cilj im je povećanje ekonomskog rasta i bogatstva.

Klaić o globalizaciji kaže: "Osnovno obilježje sadašnjeg društvenog čitavosti i stanja zemalja je prisustvo međuzavisnosti. Međuzavisnost i globalna rasprostranjenost na širokom prostoru poznata je kao globalizacija."²

"Globalizacija je naziv za pretvaranje svijeta u jedinstven prostor"

Pristalice globalizacije smatraju da je to proces koji vuče ka društvenom progresu u svim njegovim aspektima (ekonomsko - političkom, tehnološkom, kulturno - naučnom), doprinoseći da svi (i bogati i siromašni) postaju bogatiji. Na drugoj strani su oni koji smatraju da je globalizacija isključivo "Projekat dominacije Zapada", nove imperijalne politike i "amerikanizacije" svijeta. Dok za jedne globalizacija označava integraciju svijeta i stvaranje globalne ekonomije i kulture, za druge ona označava podjele i sukob civilizacija. Za dobitnike ona

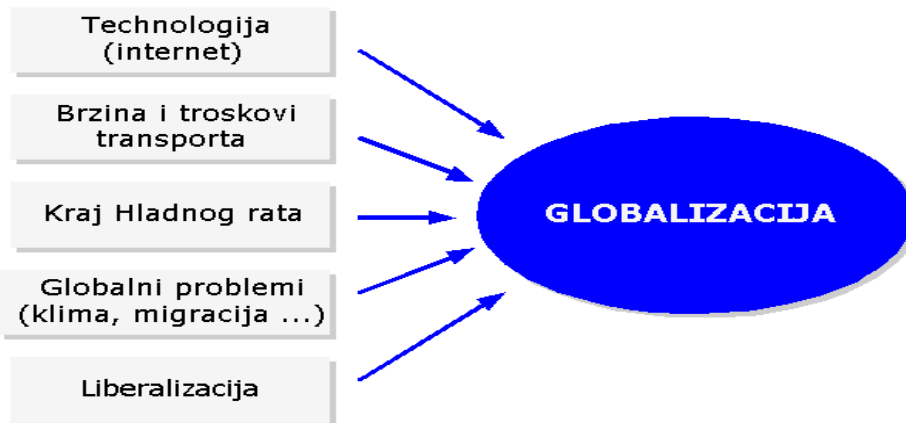
predstavlja civilizacijski napredak, dok je za gubitnike destruktivna sila, koja produbljuje jaz između bogatih i siromašnih, stvarajući uslove da bogati budu još bogatiji, a siromašni još siromašniji.

Pet dimenzija globalizacije: društvo, politika, ekonomija, kultura i životna sredina ne mogu se sasvim striktno odvojiti jedna od druge, već se prožimaju. Ova povezanost ne samo između aktera, već i između oblasti predstavlja jednu od posebnosti globalizacije. Osnovni ekonomski

aspekti globalizacije jesu liberalizacija, privlačenje investicija i privatizacija. Glavnu ulogu na tržištu imaju multinacionalne korporacije. Jedna od pratećih pojava globalizacije jeste i regionalizacija, odnosno regionalna integracija

UZROCI GLOBALIZACIJE

Na sljedećoj slici su imenovani najčešći uzroci globalizacije.

1. Tehnološka revolucija, a pogotovo napredak u području razmjene informacija i u području komunikacija (internet), bez sumnje su odigrale i igraju jednu od najznačajnijih uloga u nastanku i razvoju globalizacije. Internet s više aspekata predstavlja oznaku globalizacije. Bez ove tehnologije bile bi nezamislive mnoge značajke i aktivnosti globaliziranog društva - globaliziranje finansijskog tržišta, prebacivanje globalnih suma novca s jedne strane globusa na drugu, što se odvija u vremenskim intervalima djelića jedne sekunde, organizacije transnacionalne proizvodnje i još mnogo toga.
2. Nevjerojatan porast trgovine kao bitan element ekonomske globalizacije ima za posljedicu smanjenje troškova transporta i njegovo ubrzanje. Ovo posebno vrijedi za uslužni sektor: proizvodi kao što su software i baze podataka šalju se u vremenu mjerenom sekundama s jednog na drugi kraj svijeta.
3. Kraj Hladnog rata često se spominje kao jedan od uzroka globalizacije. Za trajanja hladnoratovske podjele svijeta na Istok – Zapad, bilo je i manje suradnje između država. Padom ove granice – tzv. Čelične zavjese 1989/90., kontakt i saradnja među državama su se intenzivirali. Bivše države 'istočnog bloka' otvorile su se i izašle na svjetsko tržište. Svevišedržava se odlučuje za demokratiju i tržišnu ekonomiju, što onda predstavlja vodeće principe njihova daljnjeg razvoja.
4. Globalni problemi koji se više ne mogu rješavati na pojedinačnom nivou država i regija odigrali su važnu ulogu u razvoju svijesti. Globalni problemi, kao što su oštećenje ozonski omotač, kisele kiše ili izumiranje pojedinih životinjskih i biljnih vrsta te kvaliteta ljudskog života zahtijevaju globalnu politiku i globalnu svijest.
5. Kritičari globalizacije ukazuju na to da globalizacija više nije prisilan proces, već da su njeni procesi nastali kao

posljedica politike dereguliranja pod vodstvom SAD-a nakon Drugog svjetskog rata. Liberalizacija svjetske trgovine u okvirima GATT-a, odnosno WTO-a, rezultirala je ovakvim razvojem.

GLOBALIZACIJA I NERAZVIJENOST

Premda od 19. stoljeća proizvodnja u svijetu raste mnogo brže od broja stanovnika, i danas je vidljivo koliko je neznatno rast produktivnosti imao utjecaja na zemlje poput Nigerije i Etiopije, u kojima se još uvijek nastavlja utrka između rasta stanovništva i proizvodnje hrane. Najveće probleme imaju zemlje s niskim dohotkom čije stanovništvo ima malu stopu pismenosti i kratak životni vijek, preživljavajući s oskudnom ili nikakvom prehranom. Većina tog stanovništva radi u poljoprivredi, a zbog opće zaostalosti mali dio ima priliku zaposliti se u industriji ili ostalim nepoljoprivrednim djelatnostima. To stanovništvo čini 55% svjetskog stanovništva i ostvaruje samo 1/5 dohotka visokorazvijenih. Dakle, nedostatak kapitala onemogućuje uvođenje novih tehnologija i poboljšanja u proizvodnji. Često jedna zapreka omogućuje drugu u začaranom krugu siromaštva (Sl. 8). Pozitivno u svemu tome jest, da preuzimajući znanja i tehnologije razvijenih zemalja i prilagođujući ih lokalnim prilikama, zemlje u razvoju mogu napredovati često znatno brže nego što je to mogla Engleska ili općenito Zapadna Europa u 18. ili 19. st. Problem je, međutim, što bez kvalificiranih inženjera, znanstvenika i poduzetnika nema ni napretka.

ZAKLJUČAK

Svjetski ekonomski razvoj karakterišu tri procesa: globalizacija, integracija i tranzicija. Globalizacija dovodi do stvaranja trgovačkih blokova, globalnih firmi i

globalne ekonomije. Svijet na taj način postaje jedinstveni sastav, a svjetsko tržište dostupno svima. Ekonomska globalizacija nudi zemljama svijeta mnoge mogućnosti. Upravo zahvaljujući tim mogućnostima mnoge su zemlje napredovale od svejteske periferije do vrlo razvijenih jezgara te mogu poslužiti kao dobar primjer drugim zemljama koje tek kreću u osvajanje tržišta. Globalizacija, međutim nije isto što i globalno gospodarstvo. Ona je samo njegiva nadogradnja, šira je od gospodarskih odnosa i sadrži mnogo elemenata politike, kulture i socijalnih odnosa. Cirkulacijom ljudi, roba i informacija povezuju se regije i ostvaruje se interakcija. Dolazi do procesa decentralizacije ustupanja moći i suverenosti država nadnacionalnim tijelima. Globalizacija ubrzava te procese te oblikuje nove uvjete kojima se moraju prilagoditi svi koji žele uspjeti. Ekonomske integracije su proces udruživanja nacionalnih privreda radi ostvarivanja određenih ciljeva, a prije svega, uklanjanje carinskih i necarinskih barijera i drugih ograničavajućih propisa u međusobnoj trgovini. Obezbjeđuje se slobodno kretanje ljudi, (radne snage) kapitala i ostalih faktora proizvodnje kao odnos integrisanih nacionalnih privreda prema ostalim zemljama svijeta.

LITERATURA

- [1] Gligorić prof.dr.Tihomir,—Osobine naroda— BINA, Banja Luka, 2007.
- [2] Hadžić, M. Isar—Poslovno bankarstvo—Singidunum-FFMO, Beograd, 2005.
- [3] Manfred B. Steger,—Globalizacija—, Šahinpašić, Sarajevo, 2005.
- [4] Šebić, F.—Svjetski ekonomski razvoj—, siđe predavanja - Ekonomski fakultet Sarajevo, 2007.
- [5] Unković, M,—Međunarodna ekonomija—, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2010.